

בין היזק ראייה לזכות לצנעת הפרט

סתיו אורן

היזק ראייה

הסוגיא הראשונה במסכת בבא בתרא עוסקת בחצר השותפים ואיך לחלק אותה ובין השאר חושפת אותנו אל המונח "היזק ראייה" בו נעיין בחלק הראשון של המאמר. בתחילה, נראה באילו דרכים הוא מתבטא בפועל, ולאחר מכן נעסוק במה בינו לבין הזכות לצנעת הפרט, ובהשלכות של היזק זה לימינו - כאשר דיני ההרחקות המוזכרים בפרקים הראשונים של המסכת לא נשמרים כראוי בשכונות מגורים עם בניינים.

נתחיל בתשובתו של רבי יוחנן לשאלת הגמרא על למה אסור לפתוח חלון כנגד חצר או כנגד חלון. רבי יוחנן מביא את המקרה של בלעם שבא לקלל ויצא מדרך כמקור ל"היזק ראייה":

א"ר יוחנן, דאמר קרא: וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו,
מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה, אמר: ראויין הללו
שתשרה עליהם שכינה.

(בבא בתרא ס.)

כלומר בלעם ראה שעם ישראל נוהג בצניעות גם בלי שהם היו מצוויים לכך ולכן הוא מברך אותם. עם ישראל נהג כך ללא ציווי והמעשה נחשב להם כ"מידה טובה" בשונה "מהיזק ראייה" שמחייב אותנו לא רק להצניע את עצמנו אלא גם למנוע מעצמנו להזיק לאחר. כך אפשר לראות גם במשנה העוסקת בפתיחת חלון כנגד חצר השותפים:

לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין לקח בית בחצר אחרת לא יפתחנה
לחצר השותפין... לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד
חלון.

(משנה בבא בתרא, ג, ז)

כלומר תקנתם של חז"ל היא שהאדם לא רק יצטנע אלא גם ימנע את עצמו מלהזיק
לשכנו ולכן לא יפתח פתח לחצרו או כנגד חלונו כי בשני המקרים הללו שני
הצדדים עשויים להיפגע. הרמב"ם פוסק כמו נוסח המשנה:

אחד מן השותפין שביקש לפתוח לו חלון בתוך ביתו לחצר חבירו מעכב
עליו מפני שמסתכל בו ממנו, ואם פתח יסתום, וכן לא יפתחו השותפים
בחצר פתח בית כנגד פתח בית או חלון כנגד חלון, אבל פותח אדם לרשות
הרבים פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון, מפני שאומר לו הריני כאחד מבני
ר"ה שרואין אותך.

(רמב"ם הלכות שכנים ה, ו)

הרמב"ם פוסק שבהסכמה של השותפים אפשר לפתוח חלון לחצר אבל לא חלון
כנגד חלון או פתח כנגד פתח. הסיבה לכך היא שבחלון כנגד חלון עלול להיגרם
היזק של צניעות ממש כי תתאפשר הסתכלות ישירה לתוך ביתו של השכן. לעומת
זאת בפתיחת חלון לחצר יוכל השכן להסתכל רק לתוך חצירו של שכינו מה שככל
הנראה נחשב פחות מזיק.

אם כך, "היזק ראייה" הוא סוג די מורכב של היזק מאחר ואף על פי שנאמר שהוא
אכן מזיק (הוא נקרא גם "היזק ראייה"), נראה כי הוא לא מזיק ברמה הממונית אלא
יותר בעניינים של צניעות. לכן, למרות שהוא אכן מזיק יש אפשרות למחול עליו
מלכתחילה במקרה של פתיחת חלון לחצר. בנוסף חשוב להזכיר כאן את הרש"י
הראשון על הסוגיא שאומר כך:

שיש להן חצר בשותפות ובתי שניהן פתוחין לתוכו וכל חצירות ששנו
חכמים לפני הבתים הן ורוב תשמישן בחצר.

(רש"י ד"ה השותפין, ב"ב ב.)

ההבהרה של רש"י חשובה ביותר להבנת המציאות שחז"ל עוסקים בה והצורה בה היה נראה הבית בתקופתם. בזמנם, החצר היתה מקום העבודה המרכזי בבית ואולי אפילו המקום שבו שהו בעלי הבית הכי הרבה במהלך היום. כיום לעומת זאת אפשר לומר שהחצר או המרפסת הם מהקומות הפחות "שימושיים" בבית. מאחר והחצר, בזמנם של חז"ל, נמצאת הרבה מהזמן בשימוש, היא חשובה ליותר נזקים. בהקשר של סוגית השותפין בתחילת בבא בתרא המונח "היזק ראייה" מובא בהסמכה למשנה. המשנה עוסקת בשותפים שרוצים לחצות את החצר ואיך עליהם לעשות זאת:

השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר בונין את הכותל באמצע.

(משנה בבא בתרא א, א)

הגמרא בעקבותיה פותחת דיון על הנוסח של המשנה ושואלת האם היזק ראייה שמייה היזק או לאו שמייה היזק. הגמרא מסיקה מלשון המשנה "שרצו" שרק אם הם רצו אז הם חייבים לבנות את הכותל אבל מלכתחילה אם לא רצו, הם לא חייבים. כלומר היזק ראייה לאו שמייה היזק. הגמרא אחר כך מקשה על כך שש קושיות ומצליחה לדחות את כולן. לאחר מכן הגמרא משנה כיוון ומביאה את אותו מהלך רק בלישנא הפוכה:

לישנא אחרינא אמרי לה: סברוה מאי מחיצה? פלוגתא, דכתיב: ותהי מחצת העדה, וכיון דרצו - בונין את הכותל בעל כורחן, אלמא: היזק ראייה שמייה היזק.

(בבלי בבא בתרא ג.)

בלישנא זו ההצעה הבסיסית היא להסביר את המחיצה שבמשנה כחצייה בעלמא ולא ככותל, ומכאן יוצא שברגע שהשניים הביעו רצון לחלוק את החצר, כופין אותן לעשות כותל, מתוך הבנה שהיזק ראייה נחשב היזק.

הגמרא מבררת כיוון זה, בדרך פשוטה יותר, ולא מקשה על ההנחה הזו ממקומות אחרים כפי שעשתה בחלק הראשון של הסוגיא, בלישנא קמא. לכן נראה, שלמרות

שבלישנא קמא הגמרא נשארה עם המסקנה שהיזק ראייה לאו שמיה היזק, הכיוון הכללי שלה הוא שהיזק ראייה כן שמיה היזק - ואף בחצר.

עד עכשיו סקרנו בקצרה את המהלכים בגמרא הקשורים להיזק ראייה, אם אכן היזק ראייה הוא. במידה וכן, הוא פועל לשני הכיוונים: לא מספיק שהאדם יצניע את עצמו אלא הוא גם צריך להימנע מלהזיק לשכנו. עכשיו נותר לנו לראות באילו אופנים מתבטא היזק הראייה בפועל. מכאן ואילך נעסוק בהיבטים שונים של היזק ראייה ובשאלות של הגנת הפרטיות ואיסוף מידע.

אופנים שונים של היזק ראייה

וכל שכן בהיזק ראייה דנזקי אדם באדם הוא, אי משום עין רעה אי משום לישנא בישא אי משום צניעותא, ועוד מי ידע כמה מטי ליה דלמחול, ועוד דאפילו מחל הניזק כיון דודאי אסור הוא למזיק להזיקו בראייה ולהסתכל בו לדעת ואין אדם יכול ליהרר בכך לעמוד כל היום בעצימת עינים, על כרחנו נאמר לזה סתום חלונך ואל תחטא תדיר.

(רמב"ן בבא בתרא נט.)

הרמב"ן מונה שלשה סוגי נזקים שמשתייכים ל"היזק ראייה": 1. עין רעה. 2. לשון הרע. 3. נזקי צניעות.

על עין רעה אפשר לומר שמדובר ממש בכח מיסטי מסוים שבכוחו להשפיע על אדמתו של השכן או על השכן עצמו ולהזיק לו, בדומה לדעת רב שסובר שרוב החלאים תלויים בעין רעה.¹ בנוסף קיימות עוד כל מיני פרשנויות על "עין רעה": כאלה שסוברות שמדובר בנזקי ממון – כלומר, הגינה נפסדת כי אינו יכול להשתמש תשמיש צנוע מפני היזק ראיתו – וכאלה שסוברות שמדובר בנזקי אדם באדם.

---

¹ בבא מציעא קז:

הסוג השני של היזק העלול להיגרם – לשון הרע, הוא גם היזק חשוב מאחר והוא כבר לא בהכרח עוסק רק ב"ראיה" אלא במחסור של כותל המפריד בין השכנים. קיים חשש שהשכן ישמע או יראה את שכנו אומר או עושה דברים מסוימים ויגיד על כך לחבריו.

ההיזק השלישי – צניעותא, הוא חשש שמאחר ואין כותל הפרדה בין השכנים, או שיש חלון שפתוח כנגד חלון, שכן אחד יוכל להסתכל לתוך ביתו של שכינו. מאחר והחצר הייתה מקום העבודה המרכזי בבית והבית עצמו היה רק איזור המגורים, הסתכלות ישירה לתוך הבית מזיקה בענייני צניעות הרבה יותר מאשר הסתכלות לתוך החצר.

אם כן ראינו כמה אופנים שונים שבהם "היזק ראיה" מתבטא ועכשיו אפשר להבין קצת יותר טוב מדוע היזק ראיה שמיה היזק. כעת ניגש להשוות היזק זה עם המושג המודרני 'הזכות לפרטיות'.

הזכות לפרטיות

בחלק הזה של המאמר ננסה להבין את ההשלכות של "היזק ראיה" והסוגיות שעוסקות בכך בבבא בתרא לימינו. הגדרת המונח "פרטיות" כיום הוא דבר מורכב, מאחר ולכל אדם יש גישה לאינטרנט, שם יש לא מעט מידע על אנשים אחרים. בקלות אפשר היום לעקוב אחר אדם מסוים בעזרת האינטרנט והרשתות החברתיות. באמת מצד אחד המידע נעשה זמין יותר מאי פעם אבל מצד שני המידע הנמצא באינטרנט לרוב נשלט ע"י האדם הפרטי הבוחר לפרסמו. כלומר האדם הפרטי מודע לחלוטין לכך שהתמונות שהוא פרסם נמצאות בהישג יד של כמעט כל מי שיבקש לראותם.

החוק להגנת הפרטיות אוסר על כל מיני מעשים שאדם יכול לעשות שעל ידיהם זכותו של אדם אחר לפרטיות נפגעת.

האיסור על פגיעה בפרטיות אומר כך: "לא יפגע אדם בפרטיות של זולתו ללא הסכמתו".

נביא בנוסף גם את המעשים השונים שעל ידיהם הפגיעה עלולה להיעשות ואלה שרלוונטיים למציאות של שכנים/שותפים שגרים אחד ליד השני:

- (1) בילוש או התחקות אחרי אדם, העלולים להטרידו, או הטרדה אחרת;
- (2) האזנה האסורה על פי חוק;
- (3) צילום אדם כשהוא ברשות היחיד;
- (4) פרסום תצלומו של אדם ברבים בנסיבות שבהן עלול הפרסום להשפילו או לבזותו;
- (9) שימוש בדיעה על עניניו הפרטיים של אדם או מסירתה לאחר, שלא למטרה שלשמה נמסרה;

(חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א, 1981-2011)

ניתן לחלק בעצם את סוגי הפרטיות לשניים:

פרטיות פיזית: זכותו של האדם לפרטיות במרחב הפרטי בו הוא חי או באופן כללי או כל דבר אחר הקשור לו ולגופו.

פרטיות במידע: זכותו של האדם לשמור על מידע מסוים לגביו בפרטיות. כאן כבר לא מדובר על גופו של האדם והבעיה היא לא בעיה של צניעות אלא על מידע שהאדם רוצה שישאר בבעלותו.

היזק ראייה כיום

כיום אפשר לשער שרוב החצרות המשותפות לבתים או דירות גן מופרדות ע"י חומה. כמו שכבר ראינו קודם החצר של פעם הייתה הרבה יותר פעילה לעומת החצר של היום ובכל זאת החצרות כיום לרוב יהיו מופרדות. אם כך, הבעיה כבר לא ממש קיימת בחצרות אלא יותר במרפסות או חלונות שפתוחים כנגד חלונות

של בניינים אחרים ונראה אם כך שדיני ההרחקה משום היזק ראייה לא ממש חלים היום כחלק מדיני התכנון והבנייה. למעשה יש עדויות מתקופות קדומות יותר שמעידות על חוסר הקפדה בדיני ההרחקות משום היזק ראייה, כמו שאומר למשל ר' יום טוב צהלון:

וכבר ביארנו שאם יש מנהג בעיר הולכין אחריו ובארצנו צפת אמת מעולם לא שמענו ולא בא לדינו קביעת הזק ראייה ברחוק מקום הרבה.
(שו"ת מהריט"ץ [ישנות] סימן רנג)

השאלה שבאה בעקבות זאת היא מה הוא היסוד ההלכתי למנהג זה? הוצעו לכך לא מעט הסברים על למה מתעלמים בימינו מדיני ההרחקות:

א. אצלנו, שאין אנו רגילים בתשמיש צנוע בחצר, נראה שבסתם הוא על דעת לפתוח חלונות אל החצר.

(חזון איש ב"ב יב ג)

ב. אשר לפתח מול פתח, נשתנתה צורת בנייתן של דירות בימינו, שהרי מקובל לבנות פרוזדור סמוך לפתח, ובו אין עושים מעשים שבצנעה.
(פתחי חושן נזיקין יד סעיף ב, הערה ד.)

ג. עיקרו של החלון אינו לשם הסתכלות, אלא לאור, ובימינו פתחי החלונות מוגנים בתריסים, וכשאדם רוצה לעשות דברים שבצנעה, הוא מגיף את התריסים, ולכן ההיזק אינו מצוי כל כך.
(רא"ש ב"ב פרק א, סימן ב, תשובות והנהגות ר"מ שטרנבוך חלק ג סימן תנג)

ד. בזמן התלמוד החלונות היו קטנים ולכן היו פתוחים הרבה אבל כיום החלונות הרבה יותר גדולים ולכן הם לא פתוחים הרבה (כלומר לא פתוחים עד הסוף).

(הרב יעזו אריאל "התקנת חלון מול חלון בזמן הזה" תורת המשפט א)

ה. מאחר והיום אי אפשר לבנות עיר או שכונה בלי שיהיה היזק ראייה מדירה אחת לשנייה לכן כל מי שקונה דירה בשכונה כזו עושה זאת על

דעת שיבנו בניינים נוספים לידו ומהם יוכלו להסתכל לחלונו וזה הוא המנהג, ועל דעת כך קנה את דירתו.
(משפטי התורה א, עמ' רנו, הערה 4).

מובן אם כן שדיני ההרחקות משום היזק ראייה לא לגמרי חלים בשכונות המגורים במדינת ישראל ושזה הוא המנהג. ולמרות זאת את הנזקים המעטים שכן עלולים להתרחש במציאות זו יחסית קל למנוע בעזרת תריסים או וילונות. מסתבר שגם בעניין של מרפסות שנמצאות אחת ליד השניה ואין ביניהן הפרדה אין ממש נזק מאחר וראינו כבר שאין חשש לתשמיש צנוע בחצר וכמו כן לא נהוג היום לבלות את רוב שעות היום במרפסת או לעבוד בה.

רשתות חברתיות

נשאלת השאלה מה הדין לגבי פרסום תוכן ברשתות החברתיות ובפרט מה הגדרים לפיהם ניתן לקבוע מה יחשב כהיזק ומה לא. בנוגע למפרסם התוכן עצמו נצטרך לשאול קודם כל האם אפשר למחול על היזק ראייה (בהנחה שלא מדובר בתמונות שגרתיות אלא בתמונה שהיא קצת פחות צנועה).

הרשב"א מתייחס למקרה של אדם שיכול דרך חלונו להביט לחצירו של שכינו בשאלה שהובאה בפניו:

עוד שאלת: שמעון יש לו שתי חלונות בעלייתו. והן פתוחות לחצר ראובן. והחזיק בהן זה כ"ה שנים, ויותר. ולפעמים עומד שמעון להשיגה לכרמים. וראובן ממחה בידו: שלא יעמוד בחלונו. לפי שמזיק הוא לו בראי'. הודיעונו אם יש לראובן יכולת למחות ביד שמעון.

(שו"ת הרשב"א חלק ב סימן א)

השאלה שהובאה בפני הרשב"א מתארת מצב בו לשמעון יש שני חלונות בעלייתו והוא מוחזק עליהם כבר 25 שנה (ולכן ראובן כביכול לא יכול למחות כנגדו

שיסתום אותם) והשאלה היא האם ראובן יכול למנוע משמעון להסתכל בחלונות האלה בגלל היזק ראייה.

והרשב"א משיב על כך:

תשובה: דבר ברור הוא שאין שמעון יכול לעמוד בחלון, כדי שלא יזיק בראיתו לראובן. ואין צריך לומר, לדעת הרב רבי יצחק אלפסי. כי לדבריו, אפילו החלון בעצמו, אם יבא ממנו היזק ראייה לראובן, אין לו חזקה. דהיזק ראי' אין לו חזקה. ויכול לומר לו: שישלך חלונו משם, כדי שלא יזיקנו בראי'. אלא אפילו תמצא לומר: שיש לגופו של חלון חזקה, להכנס ממנו אויר או להציץ ממנו דרך כרמים, מ"מ אין לעמידת שמעון בחלון חזקה. ואין לו להציץ ממנו לחצר ראובן, כדי שלא יזיקנו בראותו. ואין זה צריך לפנים. (שו"ת הרשב"א, שם)

הרשב"א לא נכנס לשאלה האם יש לחלון חזקה או לא והוא אומר בפשטות שאין להיזק ראייה עצמו חזקה (מאחר ואין חזקה בנזקי אדם באדם) ולכן בכל אופן שמעון לא יכול להסתכל לחצרו של ראובן. וכך פוסק גם הרמ"א:

ואפי' למ"ד יש לו חזקה, היינו לגופו של חלון דלא יוכל בעל החצר לסתמו או למחות בו, אבל הוא אסור לעמוד בחלון ולראות בחצר חבירו, כדי שלא יזיקנו בראיתו, ובזה איסורא קא עביד ולא מהני ליה חזקה, וזה יוכל בעל החצר למחות בו.

(שולחן ערוך חושן משפט סימן קנד סעיף ז)

המקרה שמובא בשאלה הזו הוא כביכול חד צדדי. כלומר הוא עוסק בשאלה מה קורה כאשר ראובן מוחה כנגד שמעון. עוד שאלה שחשוב שתישאל היא מה קורה אם ראובן לא מוחה ואפילו רוצה שיסתכלו בו? נראה שהתשובה לכך נמצאת בדבריהם של הרשב"א והרמ"א שהובאו למעלה. הרשב"א אומר: "מ"מ אין לעמידת שמעון בחלון חזקה... כדי שלא יזיקנו בראותו. ואין זה צריך לפנים". והרמ"א: "אבל הוא אסור לעמוד בחלון ולראות בחצר חבירו, כדי שלא יזיקנו בראיתו".

מובן אם כן שלשמעון אסור להסתכל מחלונו לכיוון ראובן ואפילו אם ראובן לא מחה בו. אם כך הדבר, שממש אסור לנו להסתכל מהחלון שלנו לכיוון השכן אפילו אם הוא רוצה שנסתכל בו, יוצא שהאיסור לראות ולהיראות חל באותה מידה על שני השכנים אפילו כאשר אחד מהם מחל כביכול על ההיזק. ולפי דעתי אפשר להשוות את המקרה הזה למקרים רבים בהם אנחנו נתקלים ברשתות החברתיות. אם אדם מפרסם תמונה אותה יהיה אסור לנו לראות מאחר והיא בעייתית מבחינת צניעות - המפרסם יהיה אחראי לנזק בדיוק באותה מידה של אדם שיסתכל בתמונה, למרות שהמפרסם כביכול מוחל על ההיזק.

מהו הדין לגבי אדם המפרסם ברשת חברתית תוכן רכילותי?

יש מקום להרהר האם הגדרת המקבל לשון הרע במציאות המודרנית של הרשתות החברתיות שווה להגדרתו המסורתית. איסור לשון הרע נלמד מהפוסק "לא תלך רכיל בעמך" והרמב"ם פוסק לגבי אדם שמרכל כך:

אי זהו רכיל זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אף על פי שהוא אמת הרי זה מחריב את העולם... על זה אמר הכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות.
(רמב"ם הלכות דעות פרק ז)

לפיכך, אפשר להניח שאדם המפיץ רכילות ברשתות החברתיות נחשב "רכיל" כי ככל הנראה אין הבדל אם הוא אומר את הדברים בפיו ממש או שהוא כותב אותם (וכמפורש בשו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן כט). בין כך ובין כך האנשים המקבלים/השומעים יקבלו את הרכילות. השאלה היותר מעניינת היא מה קורה מצידו של השומע וכיצד הוא יכול למחות כנגד ה"רכיל".

כך פוסק הרמב"ם לגבי שלושת הצדדים המעורבים ב"לשון הרע":

ועוד אמרו חכמים שלשה לשון הרע הורגת: האומר, והמקבל, וזה שאומר עליו, והמקבלו יותר מן האומר.
(רמב"ם הלכות דעות פרק ז)

נראה שבמציאות שלנו ההגדרה של הרמב"ם ל"מקבלו" צריכה דיוק, שכן במקרה שבו אדם נוכח בקבוצת וואטסאפ או פייסבוק לדוגמה, שבה מפרסמים בצורה קבועה תוכן עם אופי רכילותי, הוא בוודאי יחשב "מקבל", כי אנחנו יכולים להניח שהוא אכן מעוניין לשמוע את הדברים, כמו במקרה רגיל של "מקבל לשון הרע" ששומע את הדברים מחבירו ולא מוחה כנגדו על כך. אך במקרה שבו אדם נוכח בקבוצה שבה אין אופי שכזה ובמקרה נשלחה שם הודעה שנחשבת כרכילות נצטרך לשאול האם הוא באמת נחשב "מקבל" שהרי לא בהכרח הייתה לו כוונה לשמוע את הדברים.

לשם כך נצטרך לשאול באילו דרכים ה"שומע" יכול למנוע את שמיעת הלה"ר ובכך לצאת פטור -

אָבָל אִם יָשָׁב בְּחִבּוּרֵת אַנְשִׁים, שְׁנֵתְקַבְּצוּ לְעִנְיָן מָה, וְהִתְחִילוּ לְדַבֵּר דְּבָרִים אֲסוּרִים, וְהוּא מְשַׁעַר, שְׂדֵבְרֵי תוֹכְחָתוֹ לֹא יוֹעִילוּ לָהֶם מְאוּמָה, תְּלוּי בְּזָה אִם אֲפָשָׁר לוֹ לִילֵף מִפְּסֻקְתָּם, אוֹ לְהִנִּיחַ אֲצַבְעוֹ בְּאֲזָנוֹ, מִצָּוָה רַבָּה הוּא עוֹשֶׂה בְּזָה.

(חפץ חיים, הלכות לשון הרע ו, ה)

נראה אם כן שיש כמה דרכים למנוע את השמיעה של הלה"ר ואם נתרגם את מה שאומר החפץ חיים למרחב המודרני שגם בו איסור לשון הרע יכול לבוא לידי ביטוי, אפשר לראות כמה אופציות למניעת שמיעת לשון הרע:

1. מחאה כנגד האומר לה"ר.

2. התעלמות מהפרסום – במקרה של הרשתות החברתיות, התעלמות מהפרסום היא אפשרית ופשוטה הרבה יותר מאשר הפתרונות שמציע החפץ חיים לאדם שנקלע לסיטואציה בה אומרים לשון הרע.

אוֹ שֶׁהוּא מְפִיר מִכָּבֶד לְאֵלֵי הָאֲנָשִׁים בְּטַבְעָם, שֶׁהֵם מְבַעְלֵי הַלְשׁוֹן, שֶׁתְּשׁוּקָתָם תְּמִיד לְדַבֵּר מְגִנּוֹת חֲבָרִיקָה, וְהוּא הוֹלֵךְ וְיֹושֵׁב בִּינֵיהֶם, אִף שֶׁלֹּא יִסְיַע לְדַבְרֵיהֶם כָּלֵל וְלֹא נִיחָא לֵהּ בָּהֶם, אִף עַל פִּי כֵן פּוֹשַׁע מְקָרִי כְּמוֹתָם

(חפץ חיים ו, ו)

אם כך, כשמדובר בקבוצה בה אומרים לה"ר בצורה קבועה, עצם נוכחתו בקבוצה מראה שנוח לו בה ואם כן, ע"מ לא להיחשב "פושע כמותם", הוא יהיה חייב לצאת מאותה קבוצה.

פרטיות מידע

הסוג השני של פרטיות ב"חוק להגנת הפרטיות" הוא פרטיות מידע - כלומר כל מה שקשור למידע מסוים לגבי אותו אדם שברצונו להסתיר. ה"לישנא בישא" שהרמב"ן מזכיר נשמע דומה לתיאור הנ"ל בכמה מובנים. נחזור לדברי הרמב"ן שהבאנו לעיל:

לא אמרו חזקה בנזקין אלא בנזקי ממון דאמת המים וסיד וסלעים והשנויין עמהם (י"ז א') שאין נזקין אלא בכותלו של חברו, אדם מוחל על כותלו אפילו יפיל אותו ממש, אבל קוטרא ובית הכסא שהוא עצמו ניזוק ומצטער בהם אין להם חזקה... והוא הדין וכל שכן בהיזק ראייה דנזקי אדם באדם הוא, אי משום עין רעה אי משום לישנא בישא אי משום צניעותא, ועוד מי ידע כמה מטי ליה דלמחול. ועוד, דאפילו מחל הניזק, כיון דודאי אסור הוא למזיק להזיקו בראיה ולהסתכל בו לדעת, ואין אדם יכול ליזהר בכך לעמוד כל היום בעצימת עינים, על כרחנו נאמר לזה סתום חלונך ואל תחטא תדיר.
(רמב"ן בבא בתרא נט.).

הרמב"ן מחלק בין נזקי אדם באדם לנזקי ממון ומביא את הגמרא בב"ב יז א ששם מוסכם שיש חזקה בנזקי ממון, אך בנזקים כמו קוטרא ובית הכיסא שהאדם עצמו נפגע מהם (ולא כותלו או רכושו) אין חזקה. לטענתו, כך גם בהיזק ראייה שבו האדם עצמו נפגע בצורה ישירה. על כך מוסיף הרמב"ן, שגם אם הניזק מחל על ההיזק בודאי אסור למזיק להזיק לו; ומאחר שאדם לא יכול לעמוד כל היום בעצימת עינים, נאמר לו שיסתום את חלונו. כלומר האחריות חלה ברובה על

המזיק והוא צריך להיזהר יותר כי במצבים מסוימים הניזק יכול למחול על ההיזק ובכל זאת למזיק יהיה אסור להזיק.

כעת ניגש לברר את עניין "לישנא בישא". די ברור לנו מה הכוונה בנזקים של עין רעה ובצניעות אבל לא לגמרי ברור מהו גדר ההיזק של "לישנא בישא". אפשר לשער שמדובר בשמיעה של השכן או בראיה שלו שעלולה להוביל ל"לשון הרע" בצורה כזו או אחרת ואפשר גם לשער שעצם השמיעה או הראיה של אותו דבר מסוים הם הבעיה. משתמע מדברי הרמב"ן ששני האופנים האלו נכונים וגם כאשר צד אחד מחל לצד השני יהיה אסור להזיק לו. אך יש להעיר, שאם עצם השמיעה בעייתית, אז השימוש במונח "לישנא בישא" יהיה תמוה מאחר ואין פה באמת לשון הרע כי המידע ששמע או ראה השכן עוד לא נמסר לאף אחד.

נוכל לומר, כמו שראינו מקודם, שבלשון הרע שלושה צדדים – הצד שעליו מסופר, הצד שמספר והצד ששומע (כמו שמונה הרמב"ם). לעומת זאת בשני האופנים האחרים שמונה הרמב"ן יש רק שני צדדים. צניעותא – שכן אחד רואה את שכנו. עין רעה - שכן אחד רואה את שדהו או רכושו של שכנו וע"י כך גורם לעין רעה. אם כן, נראה לי שהסיבה לכך שהרמב"ן מונה כאן את "לשון הרע" היא שבמציאות של שכנים אי אפשר למנוע את "נזקי השמיעה" עד הסוף. הכותל שיבנו השותפים באמצע החצר או החלון שיסתמו בוודאי לא ימנעו נזקי שמיעה כמו שהם ימנעו נזקי צניעות ועין רעה, כשברגע שהשכן יסתום חלון או יבנה כותל הבעיה תיפתר. לכן אני סבור שהאיסור כאן לא חל על השמיעה כמו על הראיה. אפשר לראות זאת גם היום בבתיים או דירות שלפעמים שומעים את השכן מעבר לקיר או דרך החלון וזה דבר שהוא בלתי נמנע. ולכן נראה לי שהרמב"ן בוחר דווקא ב"לישנא בישא" כי האיסור הוא על הגילוי של אותו דבר לצד שלישי. נראה אם כן שאין ממש איסור על שמיעה שלא נעשית מתוך בחירה ושבזה נעוץ ההבדל בין היזק שנגרם ע"י שמיעה להיזק שנגרם ע"י ראייה - היזק ראייה אפשר למנוע ע"י חומות ומחיצות אבל היזק שמיעה אי אפשר לגמרי למנוע. ואם כך יוצא שהיזק ראייה הוא באמת היזק ולכן בניית כותל או סתימת חלון הם דרכים למנוע אותו

ולעומת זאת היזק שמיעה הוא לא באמת היזק מאחר שאי אפשר לאסור דבר שקורה מתוך אונס ולכן אם שמענו את השכן אומר דבר מה הרי שיהיה אסור לנו לגלות אותו אבל אין בעצם השמיעה היזק.

את "לישנא בישא" אפשר להשוות ל"פרטיות מידע". כמו שנאמר קודם, "לישנא בישא" יכול לבוא לידי ביטוי בשתי דרכים - או כהיזק ראייה או כהיזק שמיעה אבל מאחר ו"היזק שמיעה" לא מצוי בהלכה ולא נחשב כהיזק אמיתי נתייחס אליו כגילויי סוד (כלומר ההיזק נמצא בעצם הגילוי ולא בשמיעה). במציאות של שכנים יתכן מקרה כמו שמתאר הרמב"ם:

והמספר דברים שגורמים אם נשמעו איש מפי איש להזיק חברו בגופו או בממונו ואפילו להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע.
(רמב"ם הלכות דעות פרק ז הלכה ה)

אפשר לפרש את מה שהוביל למקרה הזה כשמיעה של אותו דבר או כראיה של אותו דבר ויתכן שבעצם הידיעה גם אין שום נזק אלא רק בגילוי של אותו דבר כמו שמתאר החפץ חיים:

וְחֵיב אָדָם לְהִסְתִּיר הַסּוּד, אֲשֶׁר יִגְלֶה לוֹ חֵבְרוֹ דְּרַף סֹתֵר, אֶף עַל פִּי שְׂאֵין בְּגִלּוּי הַסּוּד הַהוּא עֲנֵן רְכִילוּת, כִּי יֵשׁ בְּגִלּוּי הַסּוּד נֹזֵק לְבַעְלֵיו וְסִבָּה לְהַפְרֵ מַחְשָׁבְתּוֹ.
(חפץ חיים ח, ה)

כך מובא גם בחוק שאוסר על שימוש בידיעה על עניניו הפרטיים של אדם או מסירתה לאחר, שלא למטרה שלשמה נמסרה.

מובן אם כן שמקרה שכזה יכול להיות מאוד נפוץ במציאות של שכנים. מקרה בו שכן אחד שומע סוד של שכינו בלא כוונה בין אם ע"י ראייה ובין אם ע"י שמיעה והוא יהיה מחויב לשמור את אותו הסוד. לעומת זאת מקרים בהם שכן אחד מצותת לשכנו או עוקב אחריו הם הרבה יותר נדירים והם כמובן יהיו בעייתיים גם מבחינה הלכתית וגם ברמת החוק.

החלוקה בין פרטיות פיזית לפרטיות מידע מבהירה את ההבדלים בין האופנים השונים בהם מתגלם "היזק ראייה". לפי כך, כל מה שמוגדר כ"פרטיות מידע" יחשב כהיזק רק כאשר השכן ימסור את אותו מידע ומה שמוגדר כ"פרטיות פיזית" נחשב היזק בדיוק כמו "היזק ראייה" - בעצם ההסתכלות.